Note: the Challenges of Preserving and Restoring Historical Coins in Private Collections

Shiba Khadir

1. M.A Conservation and Restoration Cultural Property, Research Institute of Cultural Heritage & Tourism, Iran.

Abstract

Historical coins, as invaluable material documents, not only hold financial significance but also serve as vivid evidence of the history, culture, art, and economy of past civilizations. In Iran, with a rich heritage spanning over 2,500 years, coins play a pivotal role in reconstructing national and cultural identity. However, the preservation and restoration of these historical treasures, particularly in private collections, face numerous challenges. Addressing these challenges requires collaboration and a sense of responsibility among collectors, conservators, and governmental institutions. Raising awareness and providing education on scientific methods of preservation and restoration, along with fostering trust between conservators and collectors, are essential strategies for safeguarding this valuable heritage. The Ministry of Cultural Heritage, Tourism and Handicrafts (MCTH) and the Research Centre for Conservation-Restoration of Cultural Relics (RCCCR) can play a significant role by offering specialized training and necessary support. Ultimately, historical coins, as an integral part of national and cultural identity, require meticulous and responsible preservation, maintenance, and study to endure as a lasting legacy for future generations.

Keywords: Historical Coins, Preservation, Restoration, Private Collections Cultural Heritage.

Knowledge of Conservation and Restoration

Vol. 3(4) No.6
March 2021

https://kcr.richt.ir

Pages: 98 to 102

Corresponding Author

Shiba Khadir

M.A Conservation and Restoration Cultural Property, Research Institute of Cultural Heritage & Tourism, Iran.

Email
shaiba.khadir@richt.ir

Copyright © 2020,Knowledge of Conservation and Restoration. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-noncommercial 4.0. International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

یادداشت: چالش حفاظت و مرمت سکه‌های تاریخی در مجموعه‌های خصوصی

شیبا خدیر

کارشناس ارشد مرمت آثار تاریخی- پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری، تهران، ایران.

فصلنامه دانش حفاظت و مرمت

سال سوم، شماره ۴
شماره پیاپی ۶ ، زمستان ۱۳۹۹

https://kcr.richt.ir

صفحات: ۹۸ تا ۱۰۲

نویسنده مسئول

شیبا خدیر

کارشناس ارشد مرمت آثار تاریخی- پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری، تهران، ایران.

رایانامه

shaiba.khadir@richt.ir

چکیده

سکه‌های تاریخی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین اسناد مادی تمدن‌های گذشته، نه‌تنها ارزش مالی دارند، بلکه شواهد زنده‌ای از تاریخ، فرهنگ، هنر و اقتصاد دوران مختلف هستند. در ایران، با پیشینه‌ای غنی و تمدنی که به بیش از ۲۵۰۰ سال می‌رسد، سکه‌ها نقش مهمی در بازشناسی هویت ملی و فرهنگی ایفا می‌کنند. بااین‌حال، حفاظت و مرمت این گنجینه‌های تاریخی، به‌ویژه در مجموعه‌های خصوصی کشور با چالش‌های متعددی روبرو است. این یادداشت به بررسی این چالش‌ها و راهکارهای ممکن برای حفظ این میراث ارزشمند می‌پردازد.

واژگان کلیدی: سکه تاریخی، حفاظت و مرمت، مجموعه‌های خصوصی.

مقاله منتخب سیزدهمین همایش دو سالانه حفاظت و مرمت اشیاء تاریخی - فرهنگی و آرایه های معماری.

دسترسی به این مقاله برای همگان آزاد است. هرگونه استفاده غیرتجاری از آن در صورت ارجاع مناسب، مجاز شناخته می‌شود.

مقدمه

ایـران به‌عنـوان یـکی از قدیمی‌تریـن تمدن‌هـای جهـان، دارای تاریخچـه‌ای غـنی در ضـرب سـکه اسـت. از دوران هخامنشیـان، سـکه‌ها به‌عنـوان ابـزار مبادلـه، مـورد اسـتفاده قـرار می‌گرفتنـد. از طـرفی مجموعـه‌داری خصـوصی سـکه‌های تاریـخی در ایـران، نقـش مهـمی در حفـظ ایـن میـراث ایفـا می‌کنـد. بسیـاری از ایـن مجموعه‌هـا، چـه کوچـک و چـه بزرگ، حـاوی سـکه‌هایی هسـتند کـه ممکـن اسـت در موزه‌هـا یـا مراکـز تحقیقـاتی کمتـر دیده شـوند. در ایـن رابطـه مجموعـه‌داران خصوصی نه‌تنهـا بـه حفـظ تاریـخ کمـک می‌کننـد، بلکـه می‌تواننـد به‌عنـوان منابـعی بـرای پژوهش‌هـای تاریـخی و باستان‌شـناسی مـورد اسـتفاده قـرار گیرنـد. بـه نظـر می‌رسـد، فراگیرتریـن مجموعه‌هـای آثـار تاریـخی در ایـران همیـن مجموعه‌هـای سـکه‌ها باشـند. لازم اسـت علاوه بـر جنبه‌هـای سـرمایه گـذاری، سـرگرمی و علاقـه شـخصی بـه بحـث نگهـداری اصـولی از آن‌هـا هـم توجـه شـود چراکـه ایـن اقدامـات افزایـش ارزش مـادی مجموعه را نیـز در پی دارد.

آسیب‌های رایج و چالش‌های مرمت و نگهداری سکه‌های تاریخی

بسیـاری از ایـن سـکه‌ها بـه دلیـل عـدم آگاهی از روش‌هـای صحیـح نگهـداری و مرمـت، در معـرض خطـر تخریـب قـرار دارنـد؛ کـه معمول‌تریـن آسیـب خـط و خش‌هـای ایجـاد شـده بـر سـطح در نگهـداری تـوده‌ای از آن‌هاسـت کـه ایـن خطـوط در مقیـاس میکروسـکوپی و ماکروسـکوپی شـرایط را بـرای آسیب‌هـای بیشـتر آتی فراهـم می‌کنـد. از دیگـر چالش‌هـای اصـلی در حفاظـت از سـکه‌های تاریـخی در اختیـار مجموعـه‌داران، وضعیـت مرمـت ایـن آثـار اسـت. بسیـاری از سـکه‌ها بـه دلیـل شـرایط نامناسـب نگهـداری، دچـار آسیب‌هـایی فیزیـکی ماننـد تـرک، ریزتـرک، سـایش و شکسـتگی و آسیب‌هـای نـاشی از فراینـد خـوردگی شـده‌اند.

بـا این‌حـال، بـه نظـر می‌رسـد یـک بی‌اعتمـادی عمیـق میـان مجموعـه‌داران و مرمتگـران وجـود دارد. بسیـاری از مجموعـه‌داران از تـرس آسیـب بیشـتر بـه سـکه‌های خـود، تمایـلی بـه تحویـل آن‌هـا بـه مرمتگـران ندارنـد. ایـن بی‌اعتمـادی نـاشی از تجربیـات ناموفـق گذشـته و اسـتفاده از روش‌هـای نادرسـت مرمـت اسـت کـه گاهی منجـر بـه تخریـب بیشـتر سـکه‌ها شـده اسـت. از طـرفی می‌دانیـم کـه حفاظـت و مرمـت سـکه‌های تاریـخی نه‌تنهـا بـه حفـظ ظاهـر آن‌هـا کمـک می‌کنـد، بلکـه از تخریـب بیشـتر و از بیـن رفتـن اطلاعـات تاریـخی آن‌هـا جلوگیـری می‌کنـد. همین‌طـور تفـاوت قائـل شـدن بیـن پاتیـن یـا زنـگار ظریـف و نجیـب بـا ارزش هنـری، تاریخی و محصـولات خـوردگی مخـرب اسـت زیـرا اولی را بایـد حفـظ کـرد و دومی را بایـد بـا کمـک متخصـص درمـان کـرد. بااین‌حـال، اسـتفاده از روش‌هـای نادرسـت مرمـت، ماننـد اسـتفاده از مـواد خانـگی همچـون: آبلیمـو، روغـن زیتـون، سـس کچـاپ، خمیـر دنـدان، ماسـت ترشیـده گاومیـش و حـتی نوشـابه، می‌توانـد عواقـب جبران‌ناپذیری داشـته باشـد. ایـن مـواد ممکـن اسـت در کوتاه‌مـدت باعث تمیـز شـدن ظاهـری سـکه شـوند، امـا در بلندمـدت باعـث خـوردگی و آسیـب بـه سـاختار فلـزی سـکه می‌گردنـد. بـرای مثـال، اسـید موجـود در آبلیمـو یـا نوشـابه می‌توانـد بـه سـطح سـکه بـا خـوردگی پیشـرفته آسیب‌زده و باعـث از بیـن رفتـن جزئیـات مهـم تاریـخی آن بشـود. بایـد در نظـر داشـت بحـث حفاظـت از سـکه‌های تاریـخی یـک مسـئله هنری-علـمی و نیازمنـد تجربـه اسـت.

تفـاوت آلیـاژی سـکه‌های تاریـخی، یـکی دیگـر از موضوعـات مهـم در مرمـت آن‌هـا اسـت. سـکه‌های تاریـخی از آلیـاژی از فلـزاتی مختلـفی ماننـد طلا، نقـره، مـس و سـرب بـا درصدهـای مختلـف از عناصـر آلیـاژی سـاخته شـده‌اند و هـر یـک از ایـن آلیاژهـا بـه روش‌هـای خـاصی بـرای تمیـزکاری نیـاز دارنـد. تـوده‌ای برخـورد کـردن بـا سـکه‌ها و اسـتفاده از روش‌هـای یکسـان بـرای تمیـزکاری تمـامی انـواع سـکه‌ها، می‌توانـد منجـر بـه تخریـب بسیـاری از آثـار شـود. بـرای مثـال، اسـتفاده از روش‌هـای خشـن بـرای تمیـزکاری سـکه‌های مـسی ماننـد در تشـت ریختـن آن‌هـا و اسـتفاده از مـواد همسـان بـرای همـه آثـار می‌توانـد باعـث از بیـن رفتـن لایه‌هـای سـطحی و جزئیـات تاریـخی آن‌هـا گـردد. از طـرفی تشـخیص آلیـاژی اشـتباه سـکه‌ها، به‌ویـژه در مـواردی کـه سـکه‌ها از نظـر ظاهـری شـبیه بـه هـم هسـتند،

می‌توانـد منجـر بـه تخریـب آن‌هـا شـود. بـدون انجـام مطالعـات تاریـخی و تطبیـقی و ساختارشـناسی دقیـق، ممکـن اسـت سـکه‌های ارزشـمند به‌اشـتباه به‌عنـوان سـکه‌های کـم‌ارزش شناسـایی شـده و تحـت روش‌هـای نامناسـب مرمـت قـرار گیرنـد. ایـن موضـوع به‌ویـژه در مـورد سـکه‌های ماشیـنی و سـنتی ضـرب چکـشی بسیـار دیـده می‌شـود. بـرای مثـال، سـکه‌های ضـربی قدیـمی ممکـن اسـت به‌اشـتباه شناسـایی شـده و تحـت روش‌هـای نامناسـب تمیـزکاری قـرار گیرنـد کـه منجـر بـه تخریـب آن‌هـا می‌شـود.

راهکارهای پیشنهادی برای حفاظت و مرمت سکه‌های تاریخی

راهکارهـای پیشـنهادی بـرای حفاظـت و مرمت سـکه‌های تاریـخی در اختیـار مجموعـه‌داران خصـوصی بـرای مقابلـه بـا چالش‌هـای فـوق را می‌تـوان در چنـد مرحلـه تعریـف نمـود. در مرحلـه نخسـت آمـوزش و آگاهی‌بخـشی یـکی از مهم‌تریـن راهکارهـا بـه مجموعـه‌داران در مـورد روش‌هـای صحیـح نگهـداری و مرمـت سـکه‌های تاریـخی اسـت. برگـزاری کارگاه‌هـا و دوره‌هـای آمـوزشی می‌توانـد بـه مجموعـه‌داران کمـک کنـد تـا بـا روش‌هـای علـمی و صحیـح حفاظـت و مرمـت آشـنا شـوند و بـا آشـنایی بـا روش‌هـای علـمی/ آزمایشـگاهی مطالعـه سـکه‌ها بـه ارزش و اطلاعـات نهفتـه در ایـن آثـار بیشـتر پی ببرنـد و از روش‌هـای نادرسـت خانـگی پرهیـز کننـد و در امـر حفاظـت اصـولی آن‌هـا بکوشـند.

یـکی از مـوارد مهـم دیگـر آمـوزش و مشـاوره بـه مجموعـه‌داران بـر حسـب نـوع مجموعـه‌دار در غالـب مجموعه‌دارهـای مبتـدی (غیرحرفـه‌ای)، نیمه‌حرفـه‌ای و حرفـه‌ای در زمینـه شـرایط نگهـداری ایـن آثـار ذیـل دسـته‌بندی‌ها، آلبوم‌هـا، جعبه‌هـای و صندوق‌هـای مخصـوص نگهـداری سـکه، کمدهـا و کشـوهای متفـاوت اسـت کـه آگاهی از چگونـگی انتخـاب مـواد بسـته‌بندی یـا نمایـش، آگاهی از شـرایط مناسـب و نحـوه کنتـرل شـرایط محیـطی (رطوبـت نسـبی، دمـا، آلودگی‌هـای محیـطی و نـور) و نحـوه و اهمیـت پایـش دوره‌ای سـکه‌ها کـه به‌طـورکلی اصـول حفاظـت پیشـگیرانه بـه شـمار می‌رود. در اهمیـت ایـن موضـوع بایـد گفـت حـتی پاک‌سـازی کـف و پنجره‌هـای محـل اتـاق یـا انبـار نگهـداری سـکه‌ها بـا مـواد شستشـو و پاک‌سـازی معمـول هـم در سلامـت سـکه‌ها نقـش دارنـد و یـا اسـتفاده از انـواع چـوب، چسـب، رنـگ و یـا مـوادی کـه توانـایی تصاعـد انـواع بخارهـای اسیـدی را دارنـد می‌توانـد فرآینـد خـوردگی را تسـریع دهـد.

نکتـه مهـم دیگـر آشـنایی بـا روش‌هـای صحیـح مستندسـازی و ثبـت اطلاعـات سکه‌هاسـت کـه از جنبه‌هـای مختلـف ماننـد پژوهـش در نقـوش آن‌هـا و تبـادل اطلاعـات و همچنیـن اسـتفاده از روش‌هـای مستندسـازی بـرای بحـث سـرقت (کمـک بـه شناسـایی و پیگیـری از مراجـع قانـونی) اسـت کـه از اقدامـات اولیـه و اصـولی نگهـداری مجموعه‌هـا اسـت و کمـک شـایانی بـه مانـدگاری آن‌هـا دارد.

بـرای ایجـاد اعتمـاد میـان مجموعـه‌داران و مرمتگـران، لازم اسـت مرمتگـران از روش‌هـای شـفاف و علـمی اسـتفاده کننـد و نتایـج کار خـود را به‌صـورت مسـتند در اختیـار مجموعـه‌داران قـرار دهنـد. همچنیـن، نهادهـای نظـارت مؤسسـاتی مدعی‌العمـوم مثـل اداره کل موزه‌هـا و پژوهشـکده حفاظـت و مرمـت آثـار تاریـخی- فرهنـگی می‌تواننـد نسـبت به معـرفی مرمتگـران صلاحیـت‌دار اقدام نماینـد و بـر کارشـان نظارت داشـته باشـند چراکـه می‌دانیم مرمـت سـکه‌های تاریـخی بایـد توسـط متخصصـان و بـا اسـتفاده از روش‌هـای علـمی و تخصـصی انجـام شـود. ایـن روش‌هـا بایـد بـا توجـه بـه جنـس و آلیـاژ سـکه‌ها انتخـاب شـده و از روش‌هـای مناسـب مکانیـکی، شیمیـایی و الکتروشیمیـایی و یـا تلفیـقی از روش‌هـای فـوق اسـتفاده شـود. بـرای مثـال، اسـتفاده از محلول‌هـای ضعیف‌تـر و به‌صـورت کنتـرل شـده و روش‌هـای مکانیـکی مناسـب همـراه بـا بزرگنمـایی می‌توانـد بـه حفـظ سـاختار سـکه‌ها کمـک کنـد.

البتـه قبـل از انجـام هرگونـه مرمـت، لازم اسـت مطالعـات تاریـخی و تطبیـقی و سـاختاری دقیـقی روی سـکه‌ها انجـام شـود. ایـن مطالعـات می‌توانـد ضمـن ارزش‌گـذاری تاریـخی و تطبیـقی اثـر بـه شناسـایی آلیـاژ سـکه‌ها و انتخـاب روش‌هـای مناسـب بـرای مرمـت آن‌هـا کمـک کنـد. همچنیـن، ایـن مطالعـات می‌توانـد بـه تـا حـد زیـادی بـه تشـخیص سـکه‌های تقلیـدی، تقلـبی در

مطالعـات باستان‌شـناسی و تاریـخی دوره‌هـای مختلـف بیفزایـد.

اگرچـه بـا راه انـدازی سـامانه جامـع امـوال فرهنـگی تاریـخی "جـام" از طـرف معاونـت میـراث فرهنـگی و اداره کل موزه‌هـا تـا حـد زیـادی سـعی شـد تـا یـک بانـک اطلاعـاتی جامـع اشیـا فرهنـگی و ذیـل آن سـکه‌های تاریـخی صـورت پذیـرد تـا پژوهشـگران و مرمتگـران اطلاعـات دقیـقی دربـاره آثـار و به‌خصـوص سـکه‌ها بـه دسـت آورنـد و در ایـن بانـک اطلاعـاتی دقیـقی از اشیـا شـامل تصاویـر، مشـخصات فـنی و تاریـخی قـرار گیـرد و بـه تشـخیص دقیـق آسیـب و اولویت‌هـای مرمـت صحیـح آن‌هـا کمـک کنـد امـا همچنـان کـه بایـد ایـن بانـک اطلاعـاتی کامـل نشـده و بـرای پژوهشـگران قابـل اسـتفاده نیسـت. تسـریع در ایـن رونـد و همچنیـن دسـترسی دهی بـه پژوهشـگران از مهم‌تریـن اهـداف کلان ایـن سـامانه می‌توانـد باشـد.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

حفاظـت و مرمـت سـکه‌های تاریـخی در مجموعه‌هـای خصـوصی، چالـشی اسـت کـه نیازمنـد همـکاری مجموعـه‌داران، مرمتگـران و نهادهـای دولـتی اسـت. مسـئولیت‌پذیری فرهنگی–اجتمـاعی در قبـال حفاظـت و مرمـت صحیـح اشیـا و بخصـوص سـکه‌های در اختیـار مجموعـه‌داران و امنـای امـوال اسـت و در ایـن راه آمـوزش و آگاهی‌بخـشی اسـتفاده از روش‌هـای علـمی بـرای حفاظـت از ایـن میـراث. می‌توانـد موجـب ایجـاد اعتمـاد میـان مرمتگـران و مجموعـه‌داران گـردد کـه ایـن امـر بـه سـادگی از طـرف وزارت میـراث فرهنـگی و پژوهشـکده حفاظـت و مرمـت قابـل انجـام اسـت. سـکه‌های تاریـخی به‌مثابـه شـواهدی گویـا از تاریـخ و تمـدن ایـران و جهـان بخـش مهـمی از هویـت مـلی و فرهنـگی مـا محسـوب می‌شـوند کـه بایـد بـا دقـت و مسـئولیت‌پذیری حفاظـت و نگهـداری و مطالعـه شـوند.